

lide Rüşdiyesi'nde başladı. Hıfzını tamamladıktan sonra Kur'an ilimlerini Kasap-zâde Mehmed ve II. Abdülhamid'in başımamı Hâfız Râşid efendilerden öğrendi. Sülûs-nesih ve icâzet yazılarını devrin tanınmış hat üstadı Şevki Efendi'den meşkedip icâzet aldı ve hocasının en önde gelen talebelerinden oldu. İbnülemin Mahmud Kemal, Fehmî'nin hocasının adını yanlışlıkla Şefik Bey olarak kaydeder. Fehmî, Abdülhamid'in büyük kızı Zekiye Sultan'ın ramazan imamlığını yaptığı gibi Bâb-ı Meşihat Tashîh-i Mesâhif Heyeti âzâlığına da tayin edildi. Evi, eşyası, yazıları, Aksaray'daki fırın ve bakkal dükkânı yanınca maddî sıkıntı içine düşen Fehmî, Beyazıt'taki Kâğıtçılar Çarşısı'nda hattatlık yaparak hayatını kazanmaya çalıştı. 20 Rebûlevvel 1333'te (5 Şubat 1915) mesâne kanserinden öldü ve Maçka Kabristanı'na defnedildi.

Aynı zamanda ressam olduğu için istifi, özellikle müsennâ yazılarda çok başarılı olan Fehmî hat sanatındaki değeri nisbetinde tanınmamıştır. Gubârî denilen çok ince yazıları tezyîni motif gibi kullanarak yazdığı büyük boydaki hilye-i şerif levhaları büyük emek mahsulü olup kendisinden ne önce ne de sonra yazılabilmiştir. Böyle bir hilyesi Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir (Güzel Yazılar, nr. 1312). Celfî-sülûs yazılarında Hacı Nazif Bey üslûbunu benimseyen Fehmî aynı zamanda "İstanbul ağzı" Kur'an tilâvetinde de üstat bir hâfız olarak tanınmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 92-93; M. Uğur Derman, *İslâm Kültür Mirasında Hat San'atı*, İstanbul 1992, s. 218.

M. UĞUR DERMAN

FEHMÎ EFENDİ, Cerrah

(ö. 1935)

Zâkirbaşı ve bestekâr.

Bugün Bulgaristan sınırları içinde kalan İslimye'de (Sliven) doğdu. 1293 (1876) Osmanlı-Rus harbi esnasında muhacir kabileleri arasında İstanbul'a geldi. Bir müddet ziraatla meşgul oldu ve bu arada cerrahlık ve bazı ilâç tatbiklerini öğrenip ücretsiz olarak hekimlik yaptı. Bunun dışında öğrenimi ve yetişmesi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Sünbüliyye tarikatına intisap eden ve Fatih Altımermer'deki Hekimoğlu Ali Paşa Camii müezziniği görevinde de bulunan Fehmî Efendi bilhassa sesinin güzelliği ve

zikri idare etmedeki ustalığıyla dikkati çekti. Bazı tekkelerde zâkirlik yaptıktan sonra Silivrikapı'daki Seyyid Nizam Dergâhı zâkirbaşılığına getirildi. 25 Ocak 1935 tarihinde vefat etti ve dergâhın karşısındaki mezarlıkta Hacı Nâfiz Bey'in kabrinin yanına defnedildi. Vefatıyla ilgili olarak Mehmet Suphi Ezgi'nin verdiği 1938 tarihi yanlıştır.

Devrinde mahfuzatının çokluğu ve başarılı musiki hocalığı ile tanınan Fehmî Efendi asıl haklı şöhretini zâkirbaşılıkla yapmış, ayrıca bestelediği dinî ve din dışı eserlerle de zamanın müşikişinasları arasında yer almıştır. Bu sahada bilhassa Durakçı Hacı Nâfiz Bey'den faydalandığı bilinmektedir. Ondan 500 kadar ilâhi ve birçok duraktan başka Nâyî Osman Dede'nin mi'racyyesini de meşkettiği söylenir.

Suphi Ezgi neşrettiği durakların tamamına yakın kısmını, hocalık konusundaki gayret ve titizliği müşiki çevrelerince daima takdirle karşılanan Fehmî Efendi'den aldığını ifade eder. Yetiştirdiği talebeler arasında Abdülkadir Töre, Zeki Çağlarman ve zâkirbaşı Ali Gerçek gibi müşikişinaslar bilhassa zikredilmektedir. Fehmî Efendi'nin müşiki eserlerinden beste, semâi, şarkı, durak ve ilâhi formlarındaki toplam on sekiz adedinin listesini Yılmaz Öztuna kaydetmektedir (BTMA, I, 287).

BİBLİYOGRAFYA :

Ergun, *Antoloji*, II, 661-662; Suphi Ezgi, *Türk Musikisi Klâsiklerinden Temcit-Na't-Salat-Durak*, İstanbul 1945, s. 3, 40-41; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 181-182; Mehmet Nazmi Özalp, *Türk Musikisi Tarihi-Deleme*, Ankara, ts. (TRT Müzik Dairesi Başkanlığı Yayınları), II, 38, 63, 142; Töre, *İlahîler*, VII, 48-49; Gültekin Oransay, "Yayınlanmış Türk Din Musikisi Sözlü Anıtlarının Ezgileycileri", *AÜ İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, sy. 3, Ankara 1977, s. 1; R. Ekrem Koçu, "Fehmî Efendi (Cerrah)", *İst.A*, X, 5606; Öztuna, *BTMA*, I, 287.

NURİ ÖZCAN

FEHMÎ ETHEM KARATAY

(bk. KARATAY, Fehmî Ethem).

FEHMÎ el-MÜDERRİS

(bk. BAĞDATLI MEHMED FEHMÎ).

FEHMÎ PAŞA, Hasan

(bk. HASAN FEHMÎ PAŞA).

FEHRESE

(الفهرسة)

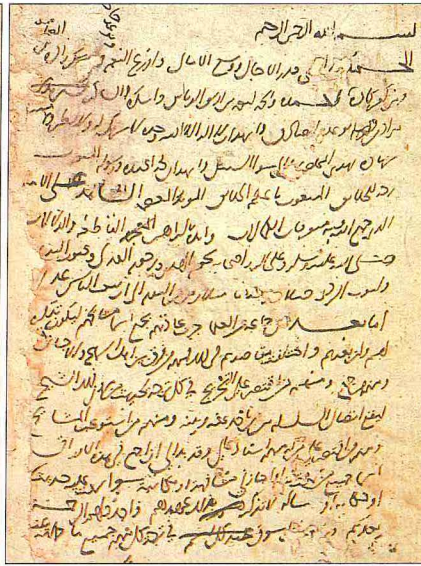
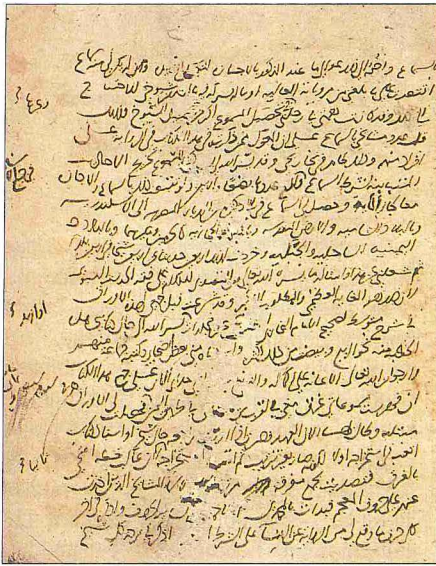
Âlimlerin, hocaları ile onlardan okudukları kitapların adını alfabetik olarak kaydettikleri eserlerin ortak adı.

Farsça'dan Arapça'ya geçen fehrese kelimesi fihrist şeklinde de kullanılmakla beraber Arapça'ya uygun olan biçimi fihris'tir (çoğulu fehâris). Fehrese, "tanınmış bir âlimin hocaları ile onlardan okuduğu kitapların adlarını yazdığı eser" anlamında daha çok Kuzey Afrika'da ve Endülüs'te kullanılmıştır. Bu ülkelerde fehrese karşılığı olarak Farsça bernâmec ile (çoğulu berâmic) Arapça mu'cem (çoğulu meâcim) kelimelerinin kullanıldığı da görülmektedir. Doğu İslâm dünyasında ise bu kitap türü sebet, meşyeha (meşîha) ve mu'cem terimleriyle karşılanmıştır. Endülüs'te bu nevi eserleri en çok muhaddisler veya hadis yönü ağır basan âlimlerle fakihler ve dilciler kaleme almışlardır. Fehrese müellifleri, hangi hocalardan kimin hangi kitaplarını nerede ve ne zaman okuduklarını kıraat silsilesiyle birlikte zikretmişlerdir.

İlimlere göre tertip edilen fehreselere genellikle Kur'an ilimleriyle başlanmakta, daha sonra hadis ilimleri, siyer, en-sâb, fıkıh, usûl-i fıkıh, kelâm, lugat, gramer, edebiyat ve şiire dair kitaplar sıralanmaktadır. Bu türün en ünlü eserlerinden biri olan İbn Hayr el-İşbîlî'nin (ö. 575/1179) *Fehrese'si* (bk. bibl.) incelendiğinde onun Kur'an ilimlerine dair 131, hadis ilimlerine dair 291, diğer ilimlerde de 330 kitabı okuduğu anlaşılmaktadır ve bu eserleri hocalarından hangi tahammül* yoluyla aldığı görülmektedir.

Hocaların adlarına göre düzenlenen fehreselerde her hocadan okunan kitapları bir arada görme imkânı bulunmakla beraber aynı kitabın çeşitli hocalardan okunması halinde tekrar kaçınılmaz olmaktadır. Bunların bir kısmında alfabetik tertip, bir kısmında ise ilk hocadan son hocaya doğru sıralama veya daha başka yollar tercih edilmiştir. İbn Atıyye el-Endelüsî'nin (ö. 541/1147 [?]) *Fihris'i* ile (bk. bibl.) Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed er-Ruaynî'nin *Bernâmec'i* (bk. bibl.) bu türün belli başlı kitaplarıdır.

İki metodu birleştirmek suretiyle yazılan eserlerde önce hocaların biyografilerine yer verilmekte, ardından da okunan kitaplar zikredilmektedir. Genelde

İbn Hacer el-Askalânî'nin *el-Mu'cemü'l-müfehres* adlı eserinin müellif hattı nüshasının ilk iki sayfası (Murad Molla Ktp., nr. 609)

konularına göre sıralanan kitaplar kaydedilirken âlî isnadla alınan rivayetler bilhassa belirtilmekte, aynı kitap birden çok hocadan okunmuşsa bunların isimlerine de yer verilmektedir. Ebû Abdullah Muhammed b. Câbir el-Vâdiâşî'nin (ö. 749/1348) *Bernâme'ci*'i (bk. bibl.) bu türün en tanınmış örneklerinden biridir. İbn Hacer el-Askalânî, hocalarından okuduğu ilimlere göre *el-Mu'cemü'l-müfehres* (Murad Molla Ktp., nr. 609, müellif hattıyla 218 varak), 730 hocasının adlarına göre de önce Muhammedler'den başlamak üzere *el-Mecma'u'l-mü'esses* adlı eserlerini kaleme almıştır. Bu kıymetli çalışmalar Yusuf Abdurrahman el-Mar'asî'nin titiz neşriyle ve *el-Mecma'u'l-mü'esses li'l-Mu'cemi'l-müfehres* adıyla üç cilt halinde yayımlanmıştır (Beyrut 1413-1415/1992-1994). İlk bakışta fehrese gibi görünmekle beraber şiir, hikâye, fıkra, dua gibi çeşitli unsurları toplaması sebebiyle fehrese olmanın çıkan çalışmalar da vardır.

Bazı âlimlerin tahsil için yaptıkları seyahatler esnasında karşılaştıkları hocalarla onlardan okudukları kitaplardan veya görüştükleri edip ve şairlerle onların meclislerinde yapılan sohbetlerden bahseden "rihle"lere "er-rahâlâtü'l-fehresiyye" adı verilmektedir. İbn Rüşeyd'in (ö. 721/1321) *Mil'ü'l-aybe bimâ cümü'a bi-ful'l-ğaybe fi'l-vichetü'l-vecihe ile'l-Haremeyn Mekke ve Taybe'si* ile (nşr. Muhammed Habîb b. Ho-

ca, Beyrut 1408/1988) Makkarî'nin *Ravzatü'l-âsi'l-âtrati'l-enfâs fi zikri men lekütühü min a'lâmi'l-ḥadırateyn Merâkeş ve Fâs* (Rabat 1983) adlı eserleri bu türün tanınmış örnekleridir.

Fehrese, bernâme'ci, sebet, meşyeha ve daha çok da mu'cem adlarıyla anılan eserlerden fehreselere misal olarak Abdülhay el-Kettânî'nin *Fihrisü'l-fehâris ve'l-esbât ve mu'cemü'l-me'âcim ve'l-meşyehât ve'l-müselâlat*'ı zikredilebilir (I-III, Beyrut 1402/1982, 2. bs.). Ayrıca İbn Hayr el-İşbîlî'nin, bir kısmının adı değişik olmakla beraber hepsini fehrese diye kaydettiği ve tamamını bizzat okuyup rivayet ettiğini belirttiği yetmiş dört fehreseye de (İbn Hayr, *Fehrese*, nşr. İbrâhîm el-Ebyârî, II, 557-571) burada işaret etmek gerekir. Bernâmeclere örnek olarak Kâsım b. Yûsuf et-Tûcîbî'nin (ö. 730/1330) *Bernâme'ci*'i ile (nşr. Abdülhafız Mansûr, Tunus 1981) Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed el-Mücârî'nin *Bernâme'ci*'i (bk. bibl.; diğer bernâme'cler için bk. Abdülhay el-Kettânî, III, 258-259); sebetler için Ebû Ca'fer Ahmed b. Ali el-Belavî el-Vâdiâşî'nin (ö. 938/1532) *Sebet'i* ile (nşr. Abdullah el-Amrânî, Rabat-Beyrut 1403/1983) İbn Fakih Fussa (Fissa) diye bilinen Abdülbâkî b. Abdülbâkî el-Hanbelî'nin *Ravzu ehli'l-cenne fi âşâri ehli's-sünne* olarak da anılan (Abdülhay el-Kettânî, I, 450-451; Ziriklî, III, 272) *Sebet'i* (Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 37; diğer sebetler için bk. Abdülhay

el-Kettânî, III, 274-280); meşyehalar için Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin *Meşyeha'sı* ile (nşr. Muhammed Mahfûz, Beyrut 1400/1980) Bedreddin İbn Cemâ'a'nın *Meşyeha'sı* (nşr. Muvaḥḥab b. Abdullah b. Abdülkâdir, I-II, Beyrut 1408/1988; diğer meşyehalar için bk. Abdülhay el-Kettânî, III, 344-348; Kettânî, s. 289-313) zikredilebilir.

Mu'cem terimi Endülüs'te doğu İslâm ülkelerinden biraz daha farklı mânada, "bir âlimin tanınmış bir hocasını veya hocalarını yahut hocasının talebelerini alfabetik olarak kaydettiği kitap" anlamında kullanılmıştır. İbnü'l-Ebbâr'ın, hocası Ebû Ali es-Sadeffî'nin 315 talebesi hakkında bilgi verdiği *el-Mu'cem fi aşḥâbi'l-Kâdî eş-Şadeffî* adlı eseri (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî, Kahire-Beyrut 1410/1989) bu türün örneklerindendir. Zehebî, doğu İslâm ülkelerinde fehrese karşılığında kullanılan bu türde üç ayrı telif ortaya koymuştur. Onun, kendileriyle çocukluğunda veya daha sonra görüştüğü yahut görüşmediği halde icâzet aldığı 1043 hocasına dair *el-Mu'cemü'l-kebîr* diye de anılan *Mu'cemü's-şüyûh'u* ile (nşr. Muhammed Ceyb el-Heyle, I-II, Tâif 1988; nşr. Rûhiyye Abdurrahman es-Süyûfî [es-Süveyfî], Beyrut 1410/1990) 393 muhaddis hocasını bir araya getirdiği *Mu'cemü muḥaddisi'z-Zehebî* (nşr. Rûhiyye Abdurrahman es-Süyûfî) ve *el-Mu'cemü's-şagîr (el-laṭîf)* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, Mecmua, nr. 12) adlı eserleri mu'cem isminin doğu İslâm ülkelerindeki yaygınlığı hakkında bir fikir verebilir (diğer mu'cemler için bk. Abdülhay el-Kettânî, III, 349-352; Kettânî, s. 282-289).

Fehrese vb. isimlerle anılmadığı halde bu türün en tanınmış eserlerinden olan Kâdî İyâz'ın *el-Ğunye'si* ile (nşr. Mâhir Zühayr Cerrâr, Beyrut 1402/1982), meşhur bir âlimin hocalarını kaydetmek maksadıyla daha sonraki dönemlerde yapılan çalışmaları da bu arada anmak gerekir. İbn Halfûn el-Endelüsî'nin (ö. 636/1239) *Esmâ'ü şüyûhi'l-İmâm Mâlik b. Enes* (nşr. Muhammed Zeynühüm Muhammed Azb, Zâhir, ts. [Mektebetü's-sekâfeti'd-dîniyye]), *el-Mu'lim bi-esmâ'i şüyûhi'l-Buḥârî ve Müslim, Şüyûhu Ebi Dâvûd es-Sicistânî ve Şüyûhu Ebi İsâ et-Tirmizî* (Ziriklî, VI, 36) adlı eserleriyle Radiyyüddin es-Sâgânî'nin (ö. 650/1252) *Esmâ'ü şüyûhi'l-Buḥârî'si* (Süleymaniye Ktp., Karaçelebizâde Hüsameddin, nr. 68) bu çalışmalardan bazılarıdır.

Fehrese yazarları, bizzat görüşüp kendilerinden faydalandıkları kişilerin güvenilirlik dereceleri ve ilmî kapasiteleri

hakkında bilgi vermek suretiyle hadis ilmüne, tabakat kitaplarına girmeyen pek çok kişiyi ve bunların eserlerini tanıttıkları için de biyografik ve bibliyografik çalışmalara önemli derecede hizmet etmişlerdir. Fehreseler yazıldıkları dönemlerin sosyal ve kültürel tarihi, ilimler tarihi, eğitim öğretim tarihi ve metotları hakkında değerli bilgiler verdikleri gibi hangi eserlerin hangi ülkelerde ne zaman okutulduğunu göstermeleri bakımından da önemlidirler. Öte yandan meselâ Kuzey Afrika ve Endülü's'te yazılan bir kitabın kimin vasıtasıyla doğu İslâm ülkelerine geçtiğinin veya doğuda yazılan bir eserin ne zaman batıda okutulmaya başlandığının bilinmesi de bu tür çalışmalar sayesinde mümkün olmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tâcû'l-'arûs, "brnm", "fhrrs" md.leri; *Kâmus Tercümesi*, I, 704; II, 982; İbn Atıyye el-Endelüsî, *Fihris* (nşr. Muhammed Ebû'l-Ecfân — Muhammed ez-Zâhî), Beyrut 1980; İbn Hayr, *Fehrese* (nşr. F. Codera — J. R. Tarrago), Kahire 1893 — (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Kahire 1410/1989, I-II; Mutarrizî, *el-Muğrib fî tertibi'l-mu'rib* (nşr. Mahmûd Fâhûrî — Abdülhamîd Muhtâr), Halep 1399/1979, s. 66; Ruaynî, *Bernâmeçü şüyûhî'r-Ru'aynî* (nşr. İbrâhim Şebbûh), Dimaşk 1381/1962, nâşirin mukaddimesi, s. cimhâ; Vâdîşî, *Bernâmec* (nşr. Muhammed Mahfûz), Beyrut 1400/1980, nâşirin mukaddimesi, s. 23-25; a.e. (nşr. M. Habîb Heyle), Mekke 1981; Mucârî, *Bernâmec* (nşr. Muhammed Ebû'l-Ecfân), Beyrut 1982, nâşirin mukaddimesi, s. 58-69; Muhammed b. Abdülbâkî el-Hanbelî, *Meşyehatü Ebi'l-Mevâhib el-Hanbelî* (nşr. M. Mutî' el-Hâfız), Beyrut 1410/1990, nâşirin mukaddimesi, s. 25-29; İbn Osmân el-Miknâsî, *el-İksir fî fikâkî'l-esîr* (nşr. Muhammed el-Fâstî), Rabat 1965, nâşirin mukaddimesi, s. zâl; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, I, 67-71, 450-451; III, 258-259, 274-280, 322-328, 344-352; Ziriklî, *el-A'lam*, III, 272; VI, 36; Şâkir Mahmûd Abdülmün'im, *İbn Hacer el-'Askalânî ve dirâsetü muşannefâtih*, Bağdad 1978, s. 467-475; Ahmed M. Nürseyf, *İnâyetü'l-muhaddisîn bi-tevşîkî'l-mervîyyât*, Dimaşk 1407/1987, s. 29-31; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 282-313; Abdülazîz el-Ehvânî, "Kütübü berâmicî'l-'ulemâ" fi'l-Endelüs", *MMMA* (Kahire), I/1 (1955), s. 91-120; Ch. Pellat, "Fahrasa", *El'* (Fr.), II, 762.

M. YAŞAR KANDEMİR

FEK

(الفك)

Bazı hukukî bağ ve yükümlülüklerin kaldırılması anlamında İslâm hukuku terimi.

Arapça'da "bir şeyi yapışık ve bitişik olduğu yerden ayırmak, koparmak, kurtarmak, bir bağı çözmek" gibi anlamlara gelen fek İslâm hukukunda kölenin

âzat edilmesini, esirin saliverilmesini, rehin, hacir ve haciz gibi hukukî bir bağ ve kaydın kaldırılmasını ifade eder.

Kur'an-ı Kerim'in sadece bir âyetinde, "boyunduruk altındaki insanları kurtarmak" anlamında "fekkü rakabe" (el-Beled 90/13) şeklinde yer alan bu kelime ile ilk planda köle âzat etme veya bu yönde maddî harcama yapmanın kastedildiğine, geniş anlamda ise ağır borç ve yük altında bulunan kimsenin bu yükünün kaldırılması veya hafifletilmesi ne işaret edildiği söylenebilir. Hadislerde kelime kişinin kölelikten, esaretten, dünyevî sıkıntılardan, uhrevî azaptan kurtulması gibi mânalarda kullanılır (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "fkk" md.).

Kölelerin hürriyete kavuşmasının en tabii yolu, efendilerinin tek taraflı irade beyanı ile onları âzat etmeleridir. "İhtiyarî âzat" denilen bu yol Kur'an'da (bk. el-Bakara 2/177; el-Beled 90/11-13) ve hadislerde (meselâ bk. Buhârî, "Keffârât", 6; Müslim, "İtq", 23) devamlı olarak teşvik edilmiş, devlet gelirlerinin belli bir kısmının köle âzadına ayrılması istenmiş (bk. et-Tevbe 9/60), ayrıca kölelerin sözleşme veya vasiyet yoluyla hürriyete kavuşturulması öğütlenmiştir. Öte yandan hataen adam öldürmenin cezası, yemin ve zihâr* gibi davranışların kefareti olarak da köle âzat etme mecburiyeti getirilmiş, böylece tedricî şekilde köleliğin asgarîye indirilmesini ve ortadan kaldırılmasını hedefleyen bir dizi yeni usul ve tedbir getirilmiştir (bk. KÖLE).

Düşman eline düşmüş müslüman esirlerin mübâdele suretiyle, fidye karşılığı veya karşılıksız olarak saliverilmesini temin etmek de fek kavramı içinde mütalaa edilmektedir. Bu husus, boyunduruk altındaki kimselerin kurtarılmasını (fek-i rakabe) teşvik eden âyetin (el-Beled 90/13; krş. et-Tevbe 9/60) dolaylı olarak kapsamına girdiği gibi hadislerde de (Buhârî, "Cihâd", 171) teşvik ve emredilmiştir. Müslümanların elinde bulunan düşmana ait esirlerin serbest bırakılması veya iadesi ise kamu düzen ve yararını yakından ilgilendirdiği için kanun koyucunun ve devlet yöneticilerinin yetkisinde olan ve devletlerarası teamül ve antlaşmalara göre belirlenmesi gereken bir konu olarak görülür.

İslâm hukukunda rehlin çözülmesi ve rehin verilen malın alacaklıdan kurtarılması da çok defa fek terimiyle ifade edilir (Mecelle, md. 729, 735). Bu ise rehlin teminat altına alınan borcun alacaklıya veya onun hukukî temsilcisine ödenme-

si, borcun alacaklı tarafından bağışlanması veya borcunun ibrâ edilmesi, alacağın temliki gibi yollarla mümkün olur. Rehlin akdi sadece borçlu tarafı bağlayıcı bir akid olduğundan rehlin alan alacaklının tek taraflı irade beyanı veya tarafların karşılıklı anlaşması ile de rehlin akdi feshedilebilir (bk. REHİN).

Hacrin ve haczin fekki konusuna İslâm hukukunda hacir, borcunun hacri ve malının satılması başlıkları altında temas edilir. Kişinin tasarruf ehliyetinin kısıtlanması demek olan hacre yol açan sebeplerin ortadan kalkması halinde ve genelde mahkeme kararıyla hacrin kalkmasına hükmedilir (Mecelle, md. 942, 997). Para borcunu ödemeyen borçluya karşı uygulanması gereken yaptırımlardan biri de borcunu karşılayacak değerinde olan malları üzerinde onun tasarruf yetkisini kaldırma ve bu malları paraya çevirerek alacaklıya ödemede bulunma usulü demek olan haciz işlemidir. Haczin fekki, para ve teminat borcu için haczedilen bir mal üzerindeki haczin kaldırılması demektir. Bu da borcun ödenmesi, haczin başka bir mal üzerine nakli veya haciz için kanunî bir engelin ortaya çıkması sebebiyle verilecek mahkeme kararı gibi usullerle gerçekleşir (bk. HACİR; HACİZ).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "fkk" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "fkk" md.; Buhârî, "Keffârât", 6, "Cihâd", 171; Müslim, "İtq", 23; Cesâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (Kamhâvî), V, 372; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, III, 465-466; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Kahire 1974, IV, 1939; Mecelle, md., 716-742, 942, 997; Ali Haydar, *Dürrü'l-hükkâm*, II, 307-312, 324-325; III, 6-7, 87-88; Karaman, *İslâm Hukuku*, III, 158-159; Bilmen, *Kamus*, VII, 5, 25-56, 267-280; Fahrettin Atar, *İslâm İcra ve İflâs Hukuku*, İstanbul 1990, s. 145-206; Pakalin, I, 596.

ALİ BARDAKOĞLU

FEKETE, Lajos

(1891-1969)

Macar tarihçisi, arşivci ve Türkolog.

Macaristan'ın Tardosbánya kasabasında doğdu. Budapeşte Pázmány Péter Üniversitesi'nin tarih ve Latin filolojisi bölümlerini bitirdi; 1914 yılında *A vármegyei tisztikar a XVI-XVII. században* (XVI-XVII. yüzyıllarda il idaresi görevlileri) başlıklı teziyle doktor unvanı aldı. I. Dünya Savaşı çıktığında subay olarak doğu cephesine sevk edildi ve Ruslar'a esir düşüp Sibirya'da Krasnoyarsk yakınındaki bir kampa gönderildi. Burada tutsak Os-